

խանորդին ըրածները, տեսնելուն պէս որ անկալայ եղաւ զեաց՝ կրցատքէ կառնու ածելին, հայլին առջեր կանցնի, քանի մը անգամ ածելին դուռնին վրայ պտըտցընելէն ետեւ՝ ածելին բերնովն ուժով մը վզին կոխելուն պէս՝ խոչակը կըկտրէ. արինչուայ վար կիյնայ կըբապըլտըկի կըմնուի, իր անմիտ եւ անընտրող նետեղութեանը զոն կըլլայ:— Ի՞նչ ըսենք այս օրինակին. — հարկ է խոստովանելք քէ օտար ազգաց սովորութիւններուն կուրօրէն նետեղաց շատ յարմար խրատ եւ օրինակ է:

Ապա ուրեմն նետեղութիւնը այն ատեն միայն գովելի եւ օգտակար կատարելութիւն պիտի սեպուի՝ երբոր ըլլայ խելքով, ընտրութեամբ, զգուշութեամբ, վայելչութեամբ: Ոչ պէտք է ազգային հին սովորութիւնը՝ միայն նետընտը համար պիտի բռնած երբալ (եկեղեցական խնդրոց վրայ չէ խօսքերնիս), եւ ոչ օտար կամ նորելուկ բայց անվայել սովորութիւնը՝ միայն նորութեանը համար սիրով ընդունիլ ու պաշտել: Պէտք է որ մերազնայք օտար լեզուներ սորվինք ու լաւ սորվին, բայց իրենց մայրենի լեզուն ալ չմոռնան, ալ մանաւանդ կատարելապէս սորվին: Պէտք է եւրոպացւոց գովելի սովորութիւններն ու մարդավարութիւնները սիրեն, բայց իրենց նախնեացն ու երկրին ալ անմեղ եւ գեղեցիկ սովորութիւնները ինչո՞ւ վար զարնեն: Թող եւրոպայի եւ բոլոր աշխարհիս խելք սորվելու բաները դիտեն զնեն, բայց անոնց մէջ ալ աւելի օգտակարն ու հարկաւորը միայն ընտրեն, եւ իրենց ազգին ու հայրենեաց պիտոյիցը յարմարցընեն: Այն ժամանակը միայն կրնանք ըսել քէ մեր ազգին համար չէ Սրաքիին ըսածը քէ « Օտարաց նետեղութիւնը հայրենասիրութեան պակասութենէն առաջ կուգայ: »

ՏԱՐԵՐԻ ԽՄԱՍՏԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍԱՐԱԿԱՅ.

(ՄՆԱՅՈՐԻ ԱՌԱՋԻՆ ԳԼԽՈՅՆ:)

Փորձառութիւնն ալ յայտնի կըցուցընէ քէ

Երբոր մարդու զգայարանները առողջ են, անոնց ոյժը տեղն ըլլալու համար՝ մարդու ստամոքսն ալ ոչ չափե դուրս տկարացած պիտի ըլլայ ծով կենալով, եւ ոչ չափե դուրս լեզուն կերակուրներով.

Ուտի Կիկերոն կըսէր քէ « Մտքերնիս ալ ինչպէս

որ պէտք է չենք կրնար բանեցընել՝ երբոր շատ կերած ու խմած ըլլանք: ¹ »

Դեննք քէ մէկուն զգայարաններն առողջ են. անկեցեալքը որչափ աւելի գործածուած կամ վարժ ըլլան՝ այնչափ անոնց վայուրիւնը ստոյգ, այսինքն այլեւայլ իրաց բուն վիճակին յարմար կըլլան: Յրինակի համար,

Ճաշակելիք) Յորնաղ (լատին բանաստեղծը) կըսէ քէ որկրամու մարդիկ կըգտնուին որ քերտ կերպով մը համը նայելով շուտ մը կրնան ըսել քէ այս ոտտրեն (սքրիտիան) եկած է:

« Կիրկեսոսի քէ Լուկրիսեայ քարերէն,

« Կամ քէ Հոողոս ըստած լեքին ժայռերէն: »

Հոտոտելիք) Վայրենի մարդիկ՝ միայն հոտառութեամբ իրենց քշնամեաց ետեւէն կիյնան կըզրտնեն, ինչպէս որ որսի շներն ալ կենդանեաց ետեւէն: Բժիշկներէն ոմանց հոտառութիւնը այնպէս սաստիկ է որ իրենց նայած հիւանդին մարմնոյն վրայ զեռ բան մը դուրս չտուած՝ կիմանան քէ ծաղիկ պիտի հանէ:

Շօշափելիք) Ակնավաճառներ (ճեմահիրճիներ) կան որ քար մը ինչ աստիճանի պաղութիւն որ տայ իրենց մատուրներուն կամ լեզուին, անկէք կըհասկընան անոր ինչ ըլլալը: Բրուտներ (չեօմէքճիներ) ալ կան որ կար իրենց լեզուին ծայրը ինչ ուժով որ բրջուելովք փակչի՝ անկէք կըհասկընան անոր աղէկ կամ գէշ ըլլալը:

Տեսանելիք) Փորրոգալի երկրին մէջ նարինջները (փօրրոգալները) շատը մէկէն կըծախուին. արդ հոն այնպիսի վարպետ նարինջ գնողներ կան որ մէկ նայուածքով կրնան ըսել քէ ծառի մը վրայ քանի նարինջ կայ: — Գուլիելմոս Թել կտրիճին նայուածքն ու ձեռքը այնպէս վարժ էին որ իր որդւոյն զլխուն վրայ անգուր Կեսքիին հրամանաւր դրուած խնձորը կըցաւ ետեով զարնել՝ առանց զլխուն զպչելու:

Լսելիք) Կրսեն քէ կոյրեր կան եղեր որ կրնան

¹ Ալֆրէդի (խառացի բանաստեղծը) կըսէ քէ « երաժշտական « խաղերուն մինչեւ վերջը տգետ մնալու պատճառ կըգտնեմ « անյարմար ատեն դաս ստնելս, ապինքն անմիջապէս կերպ « կրէն ետեւ. վասն զի բոլոր կենացս մէջ յայտնի տեսած եմ « որ այն ժամանակը զեմ ընդդէմ հակառակ է իմ որ եւ իցե « մտաւոր գործողութեանս, եւ մինչեւ բոլրի կամ ուրիշ բանի « վրայ նայելու: Այնպէս որ այն երաժշտական խաղերն ու հինգ « հինգ հատ ննդ ննդ քաշուած գծերը աչքիս առջեր կըբերային « կըծածանեին, ու դաս տանելէս ետեւ երբոր կեղծի զաշնակին « (չիմալայոյն) առջեւէն, ալ բան չէի տեսներ, եւ բոլոր օրը հի « լանդի պէս ու բժրած բան մը կըլլայի » (Գրուածք լատ մանուն հրատարակեալք, հատոր ժԲ):

նշան առնել ու ճիշդ ուզած տեղերնուն զարնել նետը՝ երբոր մեկը նպատակին վրայ զարնելով ձայն կրհանէ:

Մեկ զգայարանի մը պակաս ըլլալովը՝ միաներուն գործունէութիւնը կասելնայ:

Վասն զի պակասաւոր մարդը կըջանայ որ հունեցած զգայարանին պակասութիւնը ունեցածներովը լեցընէ. անոր համար կոյրերուն շօշափելիքը, լսելիքը եւ հոտոտելիքը սովորաբար շատ սուր են: Փլարներ անունով (գերմանացի) հեղինակը, որ ժՁ դարուն մէջ էր, կըսէ թէ մեկը կար որ խուլ եւ համր եւ կոյր էր, եւ ինչ որ ուրիշները կուգէին իրեն խմացընել՝ թելին վրայ գրել կուտար ու կրհասկընար: Սըր Հենս Սյոն (անգղիացի բժիշկ ու բուսագետը) կըպատմէ թէ կին մը կար որ ծաղիկէն ինը ամսու չափ ժամանակ ականջները խլացան, աչուրները կուրցան, ու լեզուն բռնուեցաւ. այն միջոցին՝ իր շօշափելիքն ու հոտոտելիքը այն աստիճանի բարակութեան հասան որ պէսպէս գունով մետաքսները իրարմէ կորոշէր, եւ իր սենեակը օտար մարդ մը մտնելուն պէս կիմանար: Քովիններուն ձեռքին ու մատուրներուն մեծութենէն, ձեւէն, տաքութենէն կա՛մ պաղութենէն կըձանձնար զիրենք. անոնք ալ երբոր անոր ձեռքին ու մատուրներուն այս կամ այն կերպով դպչէին՝ ինքը անով մտքերին կը-

հասկընար: Իր տրտում տխուր, երկարատեւ ու մուր ու խաւար միևնափութեան ձանձրութենէն քիչ մը ազատելու համար՝ ասեղով բան կըրահէր, եւ բանուածքին մէջ ամենեւին պակասութիւն մը՝ չէր գտնուէր: Երբեմն զիր կըգրէր, եւ գրերուն ձևերը կանոնաւոր ու գեղեցիկ էին, տողերը շիտակ, տառերը իրարմէ պէտք եղածին չափ միայն հեռու. եւ որ աւելի ալ զարմանալին է, երբ յանկարծ զիր մը մոռցած ըլլար, ինչպէս որ պէտք է սխալը կըշտկէր¹:

Զգայարաններէն մեկուն վրայ եղած տալատորութիւնը ամեն անգամ անոր վրայ միայն չմնար, հապա շատ անգամ մեկալեւնուն ալ կանցնի:

Օրինակի համար,

Ճաշակելիք) Օղի խմողը՝ համը բերնով առնէլէն ետեւ շուտ մը տաքութիւն մըն ալ կիմանայ բոլոր մարմնոյն մէջ:

Հոտոտելիք) Սիրտ խառնող հոտ մը կրնայ պատճառ ըլլալ մարդու սրտին ետ գալուն, սուր հոտն ալ զլիսու ցաւ կըպատճառէ:

Շօշափելիք) Պաղ ձեռքի մը երբոր դպչիս, բոլոր մարմինդ ալ կըսոսկայ:

Տեսանելիք) Սաստիկ լոյսը մարդու աչքին ցանցատեսակին, բոլոր տեսողական շղերուն ու բիրին վրայ այնպիսի ցաւ մը կըձգէ որ գոյներուն

¹ Մատենադարան Բրիտան. մարտ, 1814:

Անգղիոյ օրագիրները 1818ին լուծուար ամսոյն մէջ՝ շտեմբուած ու կարգէ դուրս դիպուած մը սրտմեցին հիւանդ անգղիացի կնիկ մարդու մը վրայ որ աչքը կորսնցընելէն ետեւ կարծես թէ վեցերորդ զգայարան մը ունեցեր էր մատուրներուն ծայրը:

« Մարգարիտա Մաք-Էվոյ անունով օրիորդը, որ մեծովիջ անունով բժշկին ձեռքն էր, քանի մը ամիս առաջ աչքին լոյսը կորսնցուց: Բժիշկը բազմաբիւ վիաներու առջեւ քանի մը փորձեր քրաւ որ հոս դնենք, եւ ամենեւին տարակոյս չէն վերցընէր: Այս կինը օր եւ իցէ զիրք կըկարդայ՝ մատին ծայրովը գրերուն ու տողերուն վրայէն անցնելով: Բժիշկը տեսնելով որ անիկայ բարձր ձայնով գրին խօսքերը կըգրուցէ, մտածեց որ չըլլայ թէ խորամանկութիւն մը ըլլայ բանին մէջ, ուստի զիրք փոխեց, կուրին գլուխը հաստ քողով մը պլլեց, քովի բոլոր անձինքը հեռացուց. եւ սակայն կոյրը մատը դրաւ գրերուն վրայ, ու կամայ՝ բայց առանց սխալի կարդացմունքը առաջ տարաւ: Ասկէց ի գտտ լարերուն այլ եւ այլ գոյներն ալ կորոշէ. եւ սրբափ բաց ըլլան գոյները՝ այնչափ աւելի դիւրաւ կըգտնէ իրարմէ: Այն գոյներուն դպչելու ատենս անոյշ զգացմունքը մը կունենամ կըսէ. բոլոր մարմինս ալ կըզգայ, բայց մատուրներս շատ աւելի. իսկ սեւ գոյնը դող կըձգէ վրաս: Թէ որ լարին վրայ եղոտ բիծ մը կայ, մեկէն կիմանայ: Նոյնպէս դիւրաւ կորոշէ գոյները՝ թէ որ ապակիի տակ ալ ըլլան, եւ ձեւերուն գծագրութեանը վրայ մատուրները կըբաղցընէ: Թէ որ իր բերնին կամ քրին ու ան գոյնին մէջտեղը ուրիշ մարմին մը դրուի, գոյնը ձանձնալը քիչ մը կը դժուարանայ, անանկ որ կերեւնայ թէ շրջապատին ու հոտառութիւնը այս նոր կարողութեան գլխաւոր գործարաններն են: Զինքը տեսնելու եկող ամեն անձինքն ալ կըձանձնայ անոնց քաղցու եւ շուրջ առնելու

կերպէն. ու երբոր մեկը քովէն երբալու ատեն՝ ձեռքովը մնաս բարով ընէ, օդոյն այն շարժմունքով ճնշուելէն կիմանայ: Ինքը կըսէ թէ օդոյն զանգուածէն կըձասկընամ այն զանգուածը ձեւացրեալ մարմնոյն մեծութիւնը: Թէ որ ցրտէն մատուրները բմբին. իրենց կարողութիւնը կըկորսնցընեն, ու երբոր տաքանս՝ նորէն նոյն կարողութիւնը կունենան: Մեկ սեղանի մը վրայ երկու հաս շիշ դրին, մեկը ջրով լեցուն, մեկալը զինի ոգիքով. ինքը մատուրներովը դպաւ անոնց, ու դարձաւ բաւ թէ երկու շիշն ալ գոյն չունին, բայց մեկուն մէջինը սաստիկ ոգելից բմբկէք մըն է, վասն զի մատուրներու ծայրերովը անոր դպած ատենս տաքութիւն կիմանամ: Նոյնպէս կըզուշակէ նաեւ ժամացոյցներուն ցուցուցած ժամն ու վայրկեանը՝ միայն մատուրներն անոնց երևի սալակին վրայ քաղցընելով: »

* Նանօրութիւն բարգձմաբին. — Որչափ ալ զարմանալի ըլլան այս կնոջ վրայ պատմուած բաները, յայտնի է թէ ճիշտային օրերը անկի զարմանք կըպատճառէին, վասն զի կենդանական մագնիսութեան ատոնց պէս եւ ատոնցմէ շատ աւելի կարգէ դուրս երկուցները՝ որ նիմա կան ամէն տեղ՝ այն ատենները չկային. ուստի իրաւունք ունի կերպով մը վեցերորդ զգայարանի մը տեղ սեպելու այն կնոջ վրայ երեւցած կարողութիւնը: Բայց նիմալուսան ատենի ասոր նման բիւրաւոր փորձերէն յայտնի է որ այն կինը մագնիսացեալ եւ կամ քնտեսն (զգ. սօմնամպիւ) է եղեր. եւ բողոքներ ուրիշները, Փարիզու մէջ Ալեքսիս անունով հոգեակաւոր քնատեսին զոց աչուրներով ամեն տեսակ գրուածք կարդալը, ժամերը վայրկեաններով զուրցելը, գոյներ որոշելը, աշխարհքէ աշխարհք տեղեր ու մարդիկ տեսնելը եւ այլն՝ մենք ալ անձամբ տեսնել ենք ու կըվերլոյցենք՝ բազմաբիւ ականատես վիաներու հետ մեկտեղ:

պատճառած անհանգստութեանը կրնմանի, եւ ոչ տարածութեան պատճառածին:

Լսելիք Խարտողին (էյէին) կամ սողոյին (քեստէրէին) սուր ձայնը մարդուս տկուաները կը կճրտացնեն եւ մարմինը փուշ փուշ կընէ: Թնդանօրի, բմբկի, կառքի, ձիերու բնդմունքը, նոյն խոլ խուլ մարդու մը ետեւէն քայողին շարժմունքը, այն խլին յօդուածներուն եւ կամ ձեռքի երակներուն վրայ զգալի կըլլայ, եւ աւելի ստամոքսին վրայ՝ կամ մանաւանդ ստոծանիին մէջտեղը: Պոռնաւ (նոյանտացի մեծանուն բժիշկը) օրինակ կըրերէ սաստիկ խուլ անձ մը որ երբ քովը նուագարան մը զարնէր՝ բոլոր մարմնովը դող կեցէ եղեր:— Անոյշ եղանակը մարդուս մարմնոյն վրայ այնչափ մեծ ոյժ ունի որ բժիշկները ջղային հիւանդութեանց դէմ դեղի տեղ կապալարեն նուագարանը. եւ այս ստոյգ է որ Դաւրի քնարին ձայնովը Սաւուդայ կատաղութիւնը կը հանդարտէր:

Ինչպէս որ այլեւայլ հայելիներ՝ երբոր շատ կամ քիչ փոշուով ծածկուած են, շատ կամ քիչ բիծ որ ունին, շատ կամ քիչ քափած է իրենց տակի ապիկին (սրոր), միեւ նոյն բանը զանազան ձեւերով կերեցընեն, — այսպէս այ՝ որովհետեւ մարդկանց կազմըւածքը տարբեր տարբեր է, ամէն մէկուն զգացմունքներն ալ իրարմէ տարբեր կըլլան: Ուստի սխալ է այն կարծիքն որ շատ մարդիկ ունին՝ քէ մի եւ նոյն բաները պէտք է որ նոյն զգացմունքը պատճառեն ամենուն վրայ: Կըտեսնես որ փափկասուն աղջիկ մը մանուշակին անուշահոտութիւնը սաստիկ հոտի տեղ կըղենէ, մինչդեռ անդին չարքաշ նաւավարը հագիւ քէ կառնու գարշահոտ կպրաձիւրին (գաբրանին) հոտը: Երբորդ մեծագոյն ըսուած ձայնի աստիճանը (եւրոպական երաժշտութեան մէջ) որ բնական կերպով մը ուրախութիւն պիտի պատճառէր, քէ որ մէկուն խառնուածքին նայելով իւրստ սաստիկ երեսնայ՝ կատաղութիւն կըրերէ վրան. իսկ երբորդ փոքրագոյնը, որ ըստ ինքեան սրտերնիս կըշարժէ ու անուշ գրասիրութիւն մը կուտայ, քէ որ մէկուն խառնուածքին համեմատ՝ սաստիկ տկար երեսնայ, տրամութեամբ կըլցնեն սիրար: Տալքոնի ըրած փորձերուն նայելով կրնանք ըսել քէ տեղ տեղ քսան հոգւոյ մէջ մէկը կըգտնուի որ գոյն մը ուրիշներուն վրայ ինչ

տպաւորութիւն որ կընէ՝ իր աչքին անկէց տարբեր կերեւնայ. ուստի ուրիշներուն հաւնած վարագոյրները, զարդարանքներն ու հագուստները իր աչքին գէշ կերեւնան. ընդ հակառակն՝ ինքը կըզմայի այնպիսի գոյներու յարմարութեան վրայ որ ուրիշներուն հարցընես նէ՝ ծիծաղական են: Վերջապէս

Մի եւ նոյն մարդը նոյն բաներէն նոյնպէս համ քառներ իր կենաց այլեւ այլ ժամանակներուն մէջ:

Տարիքը ինչպէս որ մարդուս մարմինը կը փոխէ, այսպէս նաեւ զգայարանքը կը փոխէ. այն բանն որ տղայութեան ատենը շատ ակնորժելի ու հաճոյական է՝ շատ անգամ անտարբեր կերեւնայ այրական հասակին ու ծերութեան մէջ:

Մէկ զգայարան մը տեսակ մը զգացմանց համար շատ զգայուն ըլլալէն շնորհիւ որ ուրիշ ամէն զգացմանց համար ալ նոյնպէս զգայուն ըլլայ:

Փոփ (անգղիացի բանաստեղծը) նուագարանէ կամ երաժշտութենէ ամենեւին համ չէր առներ, քէ պէտ եւ ոտանաւորի չափերուն համար սաստիկ զգայուն էր ականջը: Հայկեր (գուիցերացի բժիշկը) որ այնչափ մարմնահաստութիւն ընելով՝ մեռելի հոտերուն վարժած էր, կըսեն քէ ողջ մարդկանցմէ ոմանց հոտին, եւ պանիրի հոտին չղիմանար եղեր: Ուրեմն պէտք չէ զարմանանք որ կենդանիներէն ոմանք ծիրանիի գոյնը տեսածնուն պէս կը փախչին¹. շուրջ անուշահոտ բաներէն ամենեւին համ քառներ, քէպէտ եւ իր հոտաւորութիւնը մերինէն շատ բարակ է. նուագարանի եղանակ մը որ զմեզ կըզմայեցնէ՝ շան եւ գայլուն ցաւազին կերպով մը ոռնայ կուտայ. ջրային մուլսիկը (պալտըրանը) որ մարդուս համար մահաբեր բոյն է՝ կաքալին գիրութիւն կուտայ. բուրակը երբոր կարոս (մադտանօս) ուտէ՝ կըմեռնի, քէպէտ եւ կարոսը մեր կերակրոց համեմունքէն մէկն է. ցեցը որ հագուստներուն վայնի վրան կըրերէ, բեւեկնի (քիթմեներին) հոտէն միայն կըմեռնի²:

Այս երեւոյթները տղայոց հասկըցողութեանը յարմար կերպով մը բացատրելու համար՝ հարկ է որ ուրիշ նման օրինակով մը պարզենք: Թէ որ ամանի մը մինչեւ բերանը զինիի ոգիւր լեցնես, ուրիշի մը մէջ պարզշուր, երբորդ ին մէջ ձէր, չորբորդին մէջ սաստիկ աղջուր, ու այն ամաններուն մօտ փող կամ բմբուկ զարնուի, ամէն մէկուն մէջի հե-

¹ Սոր աւելի հաւանական պատճառ այն կերեւնայ որ կենդանիք ծիրանին կրակ կըկարծեն. (Մանօր. Թարգմ. :)

² Մարդուս հագուստներուն մէջ՝ ոտքի ամանները աւելի կըզգան: Մարդկային մարմնոյ հոտը քան քէ ուրիշ յարերը. ուստի տեղ տեղ հովիւները սովորութիւն ըրած են որ զիշեր ատեն ոչխարնե-

րէն քիչ մը հեռու ոտքի ամաններ կըշարեն որ գայլերն ու քաղաւները չմտնեն, մանաւանդ երբոր անձրեւի պատճառաւ կրակ վառելը կարելի չըլլար: Այն հոտը զազաններուն քիթն զարնելուն պէս կըմանան քէ մօտ տեղուանքը մարդ կայ. ոռնալով կըձգեն կրփախին:

դանիւրը որչափ աւելի բանձր է՝ այնչափ քիչ կը ծածանի, եւ որչափ որ բերեւ է՝ այնչափ աւելի կը դողդղայ: Այսպէս ալ մարմնոյն մանր մանր ջղերը, որ ամեն մարդու հասակին՝ սեղին՝ խառնուածքին ու կլիմային համեմատ աւելի կամ պակաս ձիգ ու շարժուն են, մի եւ նոյն բաներէն տարբեր տարբեր աստիճանի շարժմունք կառնուն, եւ կամ այս բանէն կը շարժին ու մեկայեն չեն շարժիր, նըւագարանի լարին նման որ դպած ատենդ ուրերորդ ձայնը կընանէ, ուրիշ ձայն չհաներ: Թէ որ ամենաբարակ ու մեծամեծ ապակիներ առնես, ու ցած ձայնով երգել կամ կանչել սկսիս նախ, եւ յետոյ ջուտ շուտ եւ սաստիկ ուժով ձայնդ մինչեւ ուրերորդին բարձրացընես, այն յանկարծական բրբռմունքէն ապակիները կրնան կոտրտիլ:

Մեր ամեն զգացմանցն ալ պատճառ՝ արտաքին բաները չեն:

Շատ մը զգացմունքներ կան որ մեր մարմնոյն կազմուածքին ներսի կողմէն կերբան մեր հոգւոյն կընասնին. անօրութիւնն ու ծարար, շարժելու եւ դադրելու պիտոյքը, յոգնածութիւնն ու ուժեղութիւնը, սրտին ու երակներուն զարնուածքը, ընդերաց ձնշմունքը, գլխու՝ փորու՝ բոքի եւ ուրիշ տեղերու ցաւերը, աստեք ամենն ալ մեր մարմնոյն մէջ կը գոյանան՝ առանց դրսի բանէ մը անմիջապէս

պատճառելու. եւ ասոնց պատճառ կըսեալուի մարդուս բոլոր մարմնոյն վրայ տարածուած շօշափական գօրութիւնը. եւ կամ նաեւ ներքին բնական ազդեցութիւն ըսուածը:

Ապա ուրեմն երկու տեսակ զգացմունք կայ. մեկուն պատճառ՝ դրսի բաներուն ազդեցութիւնն է, մեկային պատճառը ներքին շարժմունքներն են որ մեր անձէն չեն կրնար բաժնուիլ:

Հագարաւոր փորձերով կը տեսնուի որ մենք աս երկու տեսակ զգացմունքներն ալ կընդունինք մեր ջղերովը, որովհետեւ ջիղ չունեցող մասերը ամենեւին զգացմունք մը չեն ցուցըներ. եւ քեզ որ մեկ անգամի մը այս կամ այն ջիղը վերցընես, զգացմունքը կը դադրի: Այս ջղերը կակուղ նիւթէ մը, կամ քէ ըսենք՝ ուղեղի նիւթէն ձեւացած բելեր են. ասոնց գլխաւոր ճիւղերուն արմատը ուղեղն է, եւ անոր հետ խառնուած ու միացած են. անկէց անհամար մանր ճիւղեր կը բաժնուին, մեր մարմնոյն ամեն կողմը կը տարածուին ու շարժմունք եւ կենդանութիւն կուտան: Այս ջղերուն ծայրերը մարմնոյն մակերեսութիւն վրայ վերջանալով, անոնցմով զանազան զգացմունքներ կընդունինք՝ ըստ զանազան գործարանաց ու որ անոնք կը վերջանան:

Ուրեմն զգայարան կըսուին մարդուս մարմնոյն այն մասերն որ դրսի բաներուն որակութիւնները, միանգամայն մեր մարմնոյն մէջի շարժմունքները կիմացընեն մեզի:

Բ. ՏԵՍԱՐԱՆՔ ԵՒ ՐՈՊԱՅ.

ՓԱՐԻՉ.

Եղիսեան Դարաստաց աջ կողմը Սենթ-Օնորէ ըսուած արուարձանն է՝ հարուստ շէնքերով ու գեղեցիկ պարտեզներով զարդարուած. անոնց մէջ ալ երեսնի է Եղիսեան անունով պալատը՝ 1718ին շինուած: Մեծն Նափոյէտն հոն կը բնակէր շատ անգամ, եւ Վարէրոյի ձախորդ պատերազմէն ետեւ՝ հոն ստորագրեց իր երկրորդ եւ անգարձ հրաժարականը. հիմակուան կայսրն ալ քանի որ Հասարակագետութեան զանեքեց էր՝ այն պալատին մէջ բնակեցաւ: Պալատին ճակատը հոյակապ է, ներսի բնակարանները զարդարուն, պարտեզն ընդարձակ ու գուարճալի:

Համախոհութեան հրապարակը, որ Եղիսեան Դարաստին քերանն է, աշխարհիս մէջ մեկնատիկ հրապարակ կըսեալուի ընդարձակութեանն ու չորս

բոլորն եղած տեսարաններուն ու շէնքերուն փառաւորութեանը համար: Նրբոր հրապարակին մէջտեղը կեցած՝ դեպի Յաղրական կամարը նայիս, աջ քեւիդ վրայ կլինայ Մագդաղենացոյն եկեղեցին, ձախ քեւիդ վրայ Պուրպոնեան պալատը, ետեւի կողմդ ալ Թիւլիլլի ըսուած կայսերական ապարանքը իր ընդարձակ ծառաւետ բազմաշուր ու բազմամարդ պարտիզովը:

Հրապարակին մէջտեղը կանգնուած է Լուքսորի կորողը՝ Եգիպտոսէն եկած. այն կորողին եղած տեղը գլխատուեցաւ 1793ին Դաղղիոյ բազաւորը Լուդովիկոս Ժ-Չ անհամար բազմութեան առջեւ: Հրապարակին ուրը անկիւններն ալ տնակաձեւ պատուանդաններու վրայ մէյմէկ հատ յաղրանդամ արձաններ կան նստած, որ Դաղղիոյ ուրը